

28.6.2018

TEM

kirjaamo@tem.fi

Asia: TEM/1015/03.01.01/2018, TEM002:00/2018 Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin annetun lain muuttamisesta.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ kiittää mahdollisuudesta lausua korkeakoulukeksintölain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä. Korkeakoulukeksintölakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että lain avointa tutkimusta koskevat säännökset muutetaan sopimuksenvaraisiksi.

Suhtaudumme muutokseen kielteisesti. Nykyinen korkeakoulukeksintölaki on korkeakoulun henkilöstön kannalta selkeämpi kuin esitetty muutos. Kannusteita ja tehokkuutta pitää lisätä muulla tavoin kuin ehdotetulla lakiuudistuksella. Esitys itsessään on omiaan heikentämään avoimen tutkimuksen sekä keksintö- ja innovaatiotoiminnan kannustimia. Avoimen tutkimuksen, sen tulosten ja tutkimuksen tekijöiden aseman pitää säilyä nykyisenlaisena. Näemme, että toteutuessaan ehdotettu lain muutos synnyttää liudan epäselviä tilanteita, jotka on nyt voitu välttää voimassa oleva lainsäädännön turvin.

Perustelumme

Korkeakoulukeksintölain uudistamistarpeita on arvioitu osana osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeen toimenpiteitä. Arviointi on tehty ainoastaan tutkimustulosten hyödyntämisen ja innovaatioiden tehokkaan kaupallistamisen näkökulmasta. Tätä varten tehty TEM:n ja OKM:n taustakysely kohdennettiin mielestämme kovin suppealle joukolle. Myös henkilöstön näkemyksiä korkeakoulukeksintölain toimivuudesta ja korkeakoulujen mahdollisuuksista tukea keksijää olisi ollut hyvä kartoittaa tämän työn pohjaksi.

Nyt lakimuutosta on perusteltu muun muassa sillä, että keksinnön omistajuuden määrittäminen on haastavaa ja korkeakoulut ovat keksijän antamien tietojen varassa suhteessa rahoituksen alkuperään. Kuitenkin kyselyyn vastanneet tahot näkivät keksintöjen ja osaamisen hyödyntämisen esteiksi myös vähäiset taloudelliset kannustimet yritys yhteistyöhön ja tutkimustulosten hyödyntämiseen sekä kaupallistamiseen tarvittavan osaamisen ja sopimuskäytänteiden puuttumisen. Kansainvälinen vertailu tuo esille, että suurimmat kaupallistamisen esteet ovat muualla kuin keksintöjen omistusoikeuksissa.

28.6.2018

Lain muutoksen taustalla oleva tavoite vahvistaa elinkeinoelämän ja korkeakoulujen yhteistyötä sekä tutkimustulosten hyödyntämistä innovaatioiden aikaansaamiseksi ja kaupallistamiseksi on sinällään hyvä, mutta taustaselvityksistä johdettu johtopäätös siitä, että kaupallistamista ensisijaisesti edistäisi avointa tutkimusta koskevien säännöksiin muuttaminen sopimuksenvaraisiksi, on väärä. On hyvin mahdollista, että lakimuutos ei kannusta tutkijoita eikä opettajia tekemään sitä työtä, johon tällä pyritään. Voivatko keksinnöt jatkossa jäädä syntymättä kohtuuttomien ehtojen vuoksi? Esimerkiksi tällä hetkellä hieman yli puolet yliopistoista maksaa tutkijoille palkkion lakisäänteisen keksintöilmoituksen tekemisestä.

Näkemyksemme mukaan, muuttamalla laki sopimuksenvaraiseksi heikennettäisiin yksilön suojaa ja tutkijan toiminta- ja sopimusvapautta sekä sallittaisiin työntekijöiden asettaminen epätasapuoliseen neuvotteluasemaan korkeakoulun kanssa. Ns. sopimusvapaus muuttuu helposti pakoksi ja työsopimuksen vakioehdoksi, jolloin työsuhteen saamiseksi korkeakoulusta on työntekijän samassa yhteydessä allekirjoitettava sopimus esimerkiksi keksintöjen oikeuksien ja omistamisen siirrosta korkeakoululle eikä neuvotteluvaraa ole.

Nykyiset käytännöt oikeuksien siirtosopimuksista niin yliopistoista kuin ammattikorkeakouluista ovat vaihtelevia, ja on osoittautunut, että korkeakoulu ja sen työntekijä eivät ole tasavertaisia neuvottelukumppaneita. Osassa sopimuksia oikeudet on edellytetty siirrettäviksi kaikkineen ja korvauksitta. Nykyiset käytännöt eivät ole omiaan edistämään keksintöjen syntymistä sopimustutkimuksenkaan puolella. Korkeakoulujen erilaiset käytännöt voivat asettaa julkisella rahoituksella työskentelevän tutkimushenkilöstön yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmalliseen tilanteeseen. Sen lisäksi henkilöstöllä voi olla yhtäaikaisia työsuhteita useampaan korkeakouluun ja monilla on kansainvälisiä yhteistyöhankkeita, jolloin tilanteet ovat entistä monimutkaisempia, mikäli korkeakoulut ryhtyvät vaatimaan oikeuksia myös avoimen tutkimuksen keksintöihin.

Lakimuutoksen tarpeen perustelu tutkijan osaamattomuudesta tai pienistä taloudellisista resursseista idean suojaamiselle ei ole validi, kun korkeakouluilta itseltäänkin puuttuu riittävä osaaminen ja resurssi. Näiden puutteellisten resurssien vuoksi tutkimustuloksia jää hyödyntämättä. Kaupallistamista tukee ensi sijaisesti korkeakoulujen kaupallistamis- ym. prosessiosaamisen vahvistaminen. Tämä tukisi myös tutkijan työtä ja mahdollisuutta hyödyntää keksintöään omassa yritystoiminnassa.

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että korkealuokkaisilla kaupallistamispalveluilla ja sopimuskäytäntöjen kehittämällä kyetään siirtämään yliopistoissa syntyvää osaamista kaupallisiin sovellutuksiin tehokkaasti riippumatta siitä, kenellä on ensisijainen omistusoikeus keksintöön. Siksi näemme, että tulee nyt huolehtia siitä, että korkeakouluilla on asiantuntevat ja tehokkaat kaupallistamis- ja sopimusprosessit, ja että korkeakoulut tekevät yhteistyötä innovaatiopalvelujen tuottamiseksi vrt. Karolinska Innovation Ruotsissa. Korkeakoulut tarvitsevat tähän työhön uusia resursseja sekä ministeriöiden (TEM ja OKM) tukea.

28.6.2018

Yhteistyö korkeakoulujen kesken varmistaa tutkijoille ja tki-toimijoille riittävät ja korkeatasoiset innovaatio- ja teknologiansiirtopalvelut. Sen lisäksi on huolehdittava, että tutkijoille on vaikuttavat kannusteet ja korvaukset sekä reilut oikeuksien siirtosopimukset sopimustutkimuksen osalta.

Lopuksi haluamme muistuttaa, että yliopistoilta ja ammattikorkeakouluilta on tällä hallituskaudella leikattu sekä perus- että tutkimusrahoitusta, ja erityisesti tki-rahoituksen väheneminen on vaikuttanut innovaatioiden laskuun. Viime vuonna silloinen Tekes arvioi, että sen myöntövalmiudesta tehty kolmanneksen leikkaus (yli 100 miljoonaa euroa) on vähentänyt tutkimuslaitosten (ml. korkeakoulut) ja yritysten yhteisprojektien määrää neljänneksellä ja tänä vuonna leikkausten vaikutukset näkyvät vielä suuremmin.

Yhteenveto

Näemme, että sinänsä tavoite kaupallistamisen edistämisestä on hyvä, mutta johtopäätös siitä, että asia tulee kuntoon lain muutoksella, jolla yksilön asemaa ja oikeutta keksintöön heikennetään, on väärä. Keksijän oikeussuojaa ei tule poistaa. Selvityksessä tuli ilmi, että esteet ovat ensisijaisesti muualla kuin keksintöjen omistusoikeuksissa.

Esitämme, että esitettyä muutosta lakiin ei tehdä, vaan säilytetään lain nykyinen muoto, jossa avoimen tutkimuksen osalta keksijällä on lain turvaamana ensisijainen oikeus keksintöön, ja vahvistetaan niitä muita toimia ja kannusteita, joilla tavoitteita keksintöjen kaupallistamisen tehostamisesta on mahdollista edistää. Tällaisia toimia ovat muun muassa TKI-rahoituksen tason nostaminen sekä korkeakoulujen tuettu ja resursoitu yhteistyö innovaatiopalvelujen tuottamiseen.

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ

Heljä Misukka
koulutusjohtaja

Hanna Tanskanen
yliopistoasiamies